

Minden tudomány, mint differenciált társadalmi alrendszer önálló belső dinamikával rendelkezik. Kollektív tevékenység, fejlődését és fejlesztését a tudományos közösség belső szabályai irányítják, olvasható Th. Kuhn¹ tudományterületi sajátosságokat elemző közleményeiben. Hangsúlyozza, hogy e sajátosságok az oktatásban, a kutatásban és a felsőoktatási tevékenységben is nyomon követhetők. Megállapításai, amelyeknek csak a töredékét van módunkban megemlíteni, közelről érintenek bennünket is.

A közelmúltban, 2023 nyarán ugyanis – különféle, de közös gyökerekre visszavezethető szakmai tapasztalatok birtokában – a Fogyatékoság és Társadalom folyóirat hasábjain (FT_2023_1_03) „Együtt mégis könnyebb lesz – Szempontok a tudományos dialógusaink felelevenítéséhez” címmel a közös gondolkodás útjára léptünk Sándor Anikóval, a most közreadott lapszámok egyik szerkesztőjével. Kísérletet tettünk arra, hogy a gyógypedagógia-tudomány és a Disability Studies (fogyatékoságtudomány) jelenségekörébe tartozó egyes témákban párbeszédet kezdeményezzünk. A diszciplínák különbségei ugyanis a maguk egyediségében hatást gyakorolnak a szakterületeken kialakuló nézőpontokra, értelmezési különbségeket indukálhatnak.

A kezdeményezést saját szűkebb szakmai tevékenységünk szempontjából is kihívásnak tekintettük. Talán nem tűnik túlzónak a kijelentés, hogy úgy országosan, mint nemzetközileg is egyedülálló helyzetbe kerültünk munkatársainkkal együtt: a mindennapi együttélést, képzési és kutatási feladatok teljesítését sok éve biztosító nagy hagyományú hazai szintéren, közös tető alatt a „Bárczin”, különböző nézőpontok, újabb megközelítések generálódtak – a fogyatékoság komplex jelenségét érintő tudományos kérdésekben. Közös érdek, hogy kezelni tudjuk ezt a helyzetet. (A hivatkozott szám jó kiindulópontot kínál a felvetések megismeréséhez.) Reméltük továbbá, hogy tudományos dialógusaink folytatásához társakat találunk a majdan bővülő szakmai körben, nézeteiket megismerjük, közreadjuk, a vitatott kérdések tisztázását elősegíthetjük. Kezdeményezésünkről társfolyóiratunk, a Gyógypedagógiai Szemle olvasóit, hallgatóinkat és a gyógypedagógus társadalom népes tábort is tájékoztattuk, hiszen az egymást metsző nézőpontok nem nélkülözhetik a párbeszéd meglétét.

A kerettéma, a pályaválasztás, pályaaorientáció kérdése kiváló választásnak tűnik a dialógus felelevenítéséhez. Megkerülhetetlen, „húsbá vág” részkérdések sokaságát hordozza különös tekintettel a fogyatékosággal élő, a megváltozott munkaképességű személyekre. Az önálló életlehetőségek biztosítása, az életutat támogató pályaaorientáció, a karrierépítés sajátos lehetőségei speciális nézőpontok hordozói – a participáció, az egész életen áthúzódó támogatás szükségességére tekintettel.

A pályára kerülés összetett folyamatot feltételez, a társadalmi integráció nélkülözhetetlen eleme. Meghatározó edukatív elemei vannak, sajátos nevelési igényű tanulók esetében elválaszthatatlan a nevelés és oktatás világától. A felnőttkor az életmód újszerűségére, a pályára állás és munkavállalás, az önálló életvitel, a társadalmi együttélés lehetőségeinek komplex jogi-szociális aspektusaira hívják fel a figyelmet, nagy kihívások elé állítva az iskola világán kívül álló rendszereket.

A pályaaorientáció tartalmilag személyi kompetenciák, készségek meglétét, önmagunkról és a társas környezetről, a munkafolyamatról is szerzett ismereteket, azok feldolgozását jelenti, összhangban egyéni adottságokkal, készségekkel, vágyakkal és lehetőségekkel.

Amennyiben a nevelési-oktatási folyamat szempontjából a tanulói státus végső szakaszáig kísérjük e folyamatot, egyértelmű, hogy azt számos speciális kérdés terheli a fogyatékosággal élő gyermek-, tanulónépesség erőteljes heterogenitását figyelembe véve. Ez hozta létre és napjainkban is folyamatosan alakítja a gyógypedagógiai nevelés fokozatosan korszerűsödő, pályaaorientációra fókuszáló rendszerét. A felnőttlét, az életkörülmények módosulása és biztosítása, a munkavállalás kihívásai azonban új feltételek megteremtését igénylik.

¹ Kuhn, Th. (1962) (2002) id. Kovács G. (2012). A tudományterületi sajátosságok következményei a kutatásban, az oktatásban és a felsőoktatási intézmények vezetésében. *Vezetéstudomány*, 18(7-8). 3–17.

A fogyatékossgal élő személy maga is elvárásokkal él. Személyes kompetenciáinak, készségeinek figyelembevételét, tevőleges társadalmi részvételének biztosítását igényli a munkaerőpiaci integrációban. Különböző megközelítési módok, nézetek rajzolódnak ki, speciális kérdések fogalmazódnak meg az individuális sajátosságok mentén, amelyek újabb válaszokat igényelnek. Van tehát miről beszélni!

Kiemelten fontosnak tartom megemlíteni, hogy e két hazai szakmai folyóirat legújabb törekvése és a szerkesztő team sajátos koncepciója nyomán – ismereteim szerint – először áll elő az a helyzet, hogy egy meghatározott kerettémában, a két különböző lapszámban párhuzamosan más-más hangsúlyok mentén rendeződnek össze egy témakör tematikus ismeretei. Ez követendő példa lehet újabb témakörök hasonló feldolgozásához, különböző nézőpontok megismeréséhez. Mert a teljes képet a két folyóirat közös tartalmi áttekintése rajzolja fel!

Az Olvasó a Gyógypedagógiai Szemle tíz, a Fogyatékossgal és Társadalom folyóirat tizenegy kurrens tanulmányát tekintheti át, amelyek aktuális nézőpontokat, újabb kutatási eredményeket, közvetítenek. A Gyógypedagógiai Szemle közlési sajátosságainak megfelelően mindezek (csak) magyar, a Fogyatékossgal és Társadalom folyóiratban magyar és angol nyelven olvashatók. A kínálat igen gazdag és sokszínű, a rangos szerzőgárdát a témakör elkötelezett képviselői alkotják egy külloni szerzőtársuk bevonásával.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azonban, hogy a 125 éves magyar gyógypedagógiában évtizedekre visszanyúló előzménye van a fogyatékossgal élő személyek munkalehetőségeit érintő kérdések tárgyalásának. Ebben Illyés Gyuláné Kozmutza Flóra² (1905-1955) élenjáró szerepét mindenképpen meg kell megemlíteni, aki az ötvenes években a gyógypedagógiai pszichológia alapkérdéseinek részeként „A fogyatékosok munkalehetőségeinek kiszélesítése” című tanulmányában tárgyalta e fontos kérdéseket, a munkaalkalmassági vizsgálatok szükségességét kiemelten hangsúlyozva. Erőteltjes hangsúlyt kap e kérdéskör továbbá Göllesz Viktor³ munkásságában, aki ezt az érintett gyógypedagógiai rehabilitáció nélkülözhetetlen elemének tekintette. A Gyógypedagógiai Szemle (és jogelődje a Gyógypedagógia) egyes számai folyamatosan teret kínáltak a fogyatékossgal élő, a sajátos nevelési igényű tanulók felkészítésének szakmai kérdéseire vonatkozóan. Nyomon követték továbbá a módszertani lehetőségeket, s nem utolsósorban a jogi szabályozás, majd a munkaerőpiaci integráció kérdéseit felnőttkorú, megváltozott munkaképességű személyeknél (Cserti-Szauer, Galambos & Papp, 2016⁴; Komjáthy, 2016⁵). A felnőttkorúakra erőteljesen fókuszáló fogyatékossgátudományban – a témában érintett szerzők említése nélkül is – kiemelten kezelt kérdés. E rövid, de tanulságos történeti felsorolás csak ízelítő ahhoz, hogy a téma bizonyos előzményeivel önmagunkat szembesítve befogadóvá váljunk az újabb diszciplináris eredmények továbbgondolását segítve. Ez valójában a tudományos dialógusok alapkérdéseit érinti, lehetőséget nyújtva az (ön)reflektív és/vagy (ön)kritikus viszonyulás kialakítására.

Minden diszciplinának, így a gyógypedagógia-tudománynak és a Disability Studiesnek is megvan a maga tudáskonceptiója. A párbeszéd lehetőséget kínál arra, hogy egy közös metszeten lássuk azok értékeit – közös tető alatt, vagy azon kívül. A közlemények jó lehetőséget kínálnak arra, hogy belegondoljunk, a két tudományterület lehetséges szintézise – legalábbis a tárgyalt témában – talán nem is áll annyira távol egymástól!

Gereben Ferencné

² Illyés Gy.-né (1953). A fogyatékosok munkalehetőségeinek kiszélesítése. In Köznevelésiügyi Minisztérium Gyógypedagógiai Osztálya (szerk.). A magyar gyógypedagógiai pszichológia a nervizmus szemléletében. Budapest, 70–79.

³ Göllesz V. (1985). Gyógypedagógiai rehabilitáció. Tankönyvkiadó Vállalat.

⁴ Cserti-Szauer Cs., Galambos K. & Papp G. (2016). Pályaorientáció és életpályatervezés sajátos nevelési igényű fiatalok számára a hazai képzési gyakorlatban. *Iskolakultúra*, 26(5), 17–24. URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21803>

⁵ Komjáthy Zs. (2016). Fogyatékos személyek foglalkoztatását segítő hazai és nemzetközi törvények koherenciája. *Gyógypedagógiai Szemle*, 44(3). 233–242.